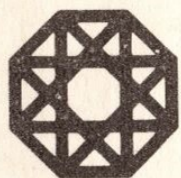

Muame.

Ella Kajás. Pärvi.

Birgu

Esiettekannne 17. juulil 1987. a. Pirgus.

Meie trupi põhitööks on inimeste elulugude kogumine nagu kunagi koguti rahvalaule. Täna tahame teile tagasi anda ühe teie eneste käest saadud loo.

See on tavalise inimese üsna tavaline elutee. Võidakse küsida, miks me loeme tema sõnu ja kutsume teidki kuulama, miks me laulame neid laule, mida tema ainult ümises, aga ümises nii tihti, et lehm ilma lauluta piima kätte ei andnud? Sellepärast, et tahame mäletada ja tahame, et mäletaksid meist nooremad. Kui me ei oska lugu pidada nendest, kes elasid enne meid, kui me ei taha neid mäletada - kes peab siis lugu meist endist ja kes tahab mäletada meid, kui oleme lõpetanud oma üsna tavalise elutee?

Ella Kaljase päevikuid loevad ja laulavad

Katrin Saukas

Jaak Johanson

Mart Johanson

Marko Matvere

Inimese eluloo "ARUANDEKS" seadnud

Merle Karusoo.

Ella Kaljas (hiljem Savelli) suri 9. jaanuaril 1987. aastal ja on maetud Rapla kalmistule. Tema vend Juhan Kaljas viidi pärast sõda Venemaale, töötas raudteel, komplekteeris ronge, jäi kahe vaguni vahele, suruti tükkideks ja tema hauda ei tea keegi. Juhan Kaljase poeg Vello Kaljas tegi kümme aastat tagasi autoavarii ja poos end üles. Ta oli siis 36-aastane. Ella Kaljase pärijad on tema vennapoja pojad. Põlistalu Vana-Lälluste ootab ostjat.

KES ON KES ELLA KALJASE JAOKS?

ADO KÄRBERG(Kerberg), eestindatud KALJAS - isa

MAI KALJAS - ema

AUGUST KALJAS, hüütud KUSTIKS - poolvend

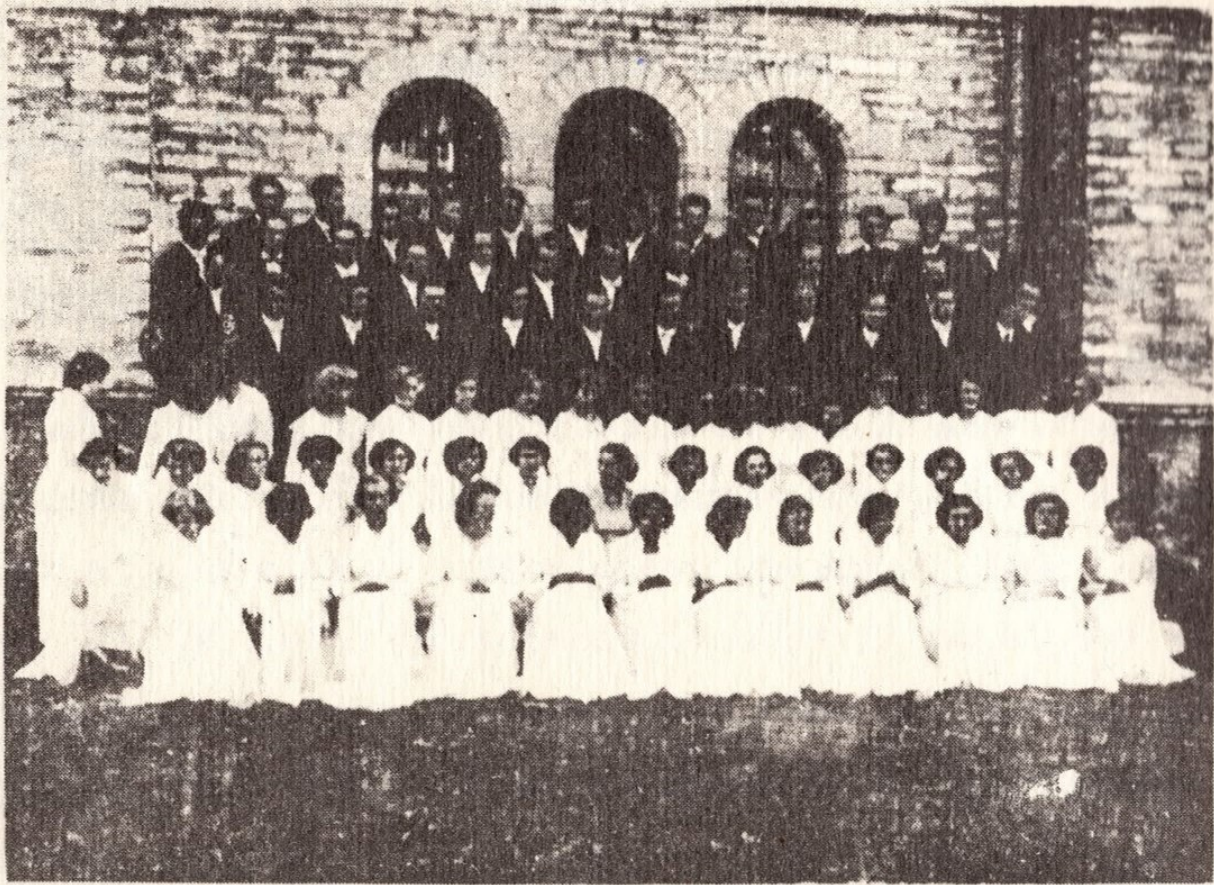
JUHAN KALJAS, hüütud JUKSIKS - vend.

VELLO KALJAS - vennapoeg

LUCREZIA KALJAS - vennapoja naine

VOLDEMAR SAVELLI - abikaasa

Täname Lucrezia Kaljast, et ta lubab kasutada Vana-Lälluste viimasest perenaisest järelejäänud pabereid ja perekonna reliikviaid.

Minu leeriõdede nimed: Ilse Sarapuu, Ludmilla Masing, Maria Vinkelmann, Linda Palm, Miralda Lipstal, Hilja Emilje Rooperg, Vilma Roomulus, Hilja Lisette Loone, Helga Palk, Salme Roomulus, Linda Elviine Neljas, Salme Kuusemä, Salme Telling, Marta Sersant, Leida Helene Lumberg, Ella Rendid, Helga Kõrgema, Magdalena Merresmah, Alma Rosalje Tõnnstein, Elvine Mähots, Selma Andok, VilmaHelene Riedebach, Ella Johanna Rindberg, Julie Laane, Dagmar Armilde Rein, Selma Varm, Agathe Miralda Tõntsohn, Linda Neare, Leida Turu, Johanna Neare, Erika Rostok, Miralda Hamburg, Erna Johanna Prei, Leeni Lepik, Ella Veedemann, Hermiine Lõoke, Aliide Katariina Valdmann, Salme Nugga, Olga Tuuleveski, Ella Armilda Öhr, Salme Tiismann, Hilja Hermilde Laud, Julie Johanna Mõisnik, Salme Miralda Reiner, Leida Rimpler, Ella Kerberg, Miralda Tiits, Aliide Raudsepp, Elvine Tomingas, Salme Bormeister, Aliide Rosiine Leppik, Olga Tomson, Lydia Magus.

- Eesti lipp.

Kaunistajem Eesti poja, kodu rõlme värvi
 Ollile alla Eesti pojad, ühiselt võiks koostuda
 Ühine meil olgu püüe, ühis venna armuga
 Kostaku võimsalt meie hüüel; Eesti, Eesti ela sa!

2.

Sinine on sinine taevast, kallis Eesti kodumaa,
 Olid kodu sa ohus vaevast, sinna silles vaata sa
 Must on sinu mulla pinda, mida higeis laulud
 Must on kuu mis Eesti pinda, vanast juba
 varjamees

3.

Sinine ja must ja valge kaunistajem Eesti maa
 Kili võrsuga sünni sirge, paisuge täieks pea
 Vaprast meelest, venna armust, Eesti rojad rõlaga
 Kostake taeva poole pörmust,
 - Eesti, Eesti elage!

Need olid laulud mida lauldi siis
 see isamaa laule, ja neid oli ju
 veel palju, palju.

+ + +

"Noh, Ella viidi 49-ndal aastal 25. märtsil. Ja temal oli niukene asi, et ema oli suremas haige. Isa oli juba siis surnud jah. Aga siis tõsteti ema voodiga Vana-Lálluste õuel veoauto peale. See oli märtsikuus, lumi maas ja külm. Meie õue kostis nii selgesti, kui ta oigas seal auto peal. Siis nad viisid ta Raikúla vallamaja juure jaseal vist keegi hakkas ikka ráákima, et ei tasu vist enam Siberisse viia. Ja pärast siis sugulased -keegi sealt Lipalt- need viisid ára, sest oma sugulasi ei jäänd siia kedagi. Jah ja ema elas veel kas nádali või kaks, siis suri ára.

Ella vennapoeg, see váike Vello, oli ka veel kaasas, ja Ella oli vallamajas üteld, et ega see mi-

nu poeg ei ole. No siis olid selle ka maha jätnud. Vello oli ise veel üteld, et ma tahaks ikka tulla, ma tahaks autuga sõita."

+ + +

"Reede viidi meid ära ja laupäeva hommiku lasti meid üks kord Keila Jaama juures veel välja asju tegema. Kui puhas oli kõik, tead, kui sinna heki vahele lasti sedasi siis....! Ega peale seda enam välja ei lastud, tuli ikka sees teha, mis teha tuli. Aga meil oli veel niisugust õnne, et Ellal oli tuletõrje kirves riiete vahel, need olid eesti-aegas niisugused väiksed, ja sai augu teha sinna põrandasse, aga sellest oli muidugi lõpus õudne pahandus.

Hakkas rong liikuma, siis väga palju kirjasid visati. Need, mis Keilas visati, need kätte ei läinud inimestele, aga kui juba rong liikus ja kusagil tee ääres oli inimesi, siis...

Jah, aga lõpuks saime kusagilt ämbritäie vett ja Salmel oli vaja lapse asju pesta, eks olime õp-pind sealt august kohe alla... Oh, sa jummal, vagunisse sisse püssiga - te olete vaguni ära lõhkund, maksate vaguni välja! Vana Karla oskas natuke vene keelt, see ütles, et kurat, nüüd saatke meid küll Ameerikasse, meie enam Nõukogude Liitus ei saa elatud!

Seda võib rääki, aga see on ikka kordumatu asi.

Ikka loomad olime tõesti! Mitte midagi ei aita, näiteks nisuke seik. Minul oli haige laps ja peeti kuskil lageda peal kinni. Hiljem hakati päevas korra kinni pidama, lasti välja enda asju tegema. Aga minul oli haige laps, ei saand see moment minna ühti - ennem kui teised olid tagasi tuld ja lapse sain ära anda. Minu eest taheti just vaguni ust kinni lüüa, mul olid pikad püksid jalas - ei mingisugust häbenemist, kui sa oled täitsa loomaks tehtud - nii ma need püksid maha lasksin ja selle valvurile vasta...! Ja vaguni uks jäi lahti ja me olime päeva läbi õnnelikud, päike sai sisse paista!"

+ + +

1911

Mida oli tähtsad 1941.

13 augusti hommiku sõidavad lennukid, lastmise ei ole. 22 august. See oli esimene päev mis tõi muutusi. Sadastand Raski.

Teisipäev 19 augustil olid kõlsee madal matused. Kesk mäetali vedasime sõnitud.

Pühapäev 27 augustil oludord nii kui reede jäi. Pühapäev 31 augustil Rapla sõjas langnute matmine, matub õhtul.

1. det. 20 september. ~~1. det.~~ pühapäev.

Illo varud. Oma aitre valve reilas.

10 okt. bil esimene lüsi maas. 13.10.1941

13 okt. jälle lüsi maas. 2 juulil mobiliseeriti noored

22 juulil mobiliseeriti mehed. 28 augustil sadra väed

Tallinna. 31 aug. Hapsalee langub. 14 sep. vallutati Uulu ja

Vormsi saar. 16 sep. Sadra väed tungivad Saaremaale.

21 sep. Kuuesaare langub. 21 okt. Bolševikud aetudse

Hüümaalt välja. See päev kujuneb Eestlaste vabastamise

pühaks. 6 Det. langub vümane bolševikude toetuspunkt

Osmesaar. 6 Det. Jaapan kuulutas Ühendriikidele ja Ingl

maale sõja.

on see kõik sellist mõs
ja ilde moodumid ajast

õiges sest ka meist, meist- lastest on
kasvanud inimesed ja oskame: juba
kui pille võtta hoopis teises valguses kui
meie seda oskame siis 14 aastat-tagasi
ja lõpuks lauldi seda palju armastud
isamaa hümmi, selle vana vabaduse
püüdjate laulest. J. V. Janson oli ju
kui üht last-lane kes ootas suure
igakusega lastele vabadust mida ta
aga oma "silma" mäha ei saanud aga
kõis järgmised põlvned said seda seiski.

Isamaa hümm.

Ohu isamaa mu õnn ja rõõm
kui raunis oled sa!
Ei leia mina üal teal
See suure laia ilma peal
Mis mul nii armas oled. Ka
kui sa mu isamaa!

2. ~~versioon~~

Sa oled mind, ju ~~isamaa~~ ~~isamaa~~

-33-
Ja üles Karvaland.

Sind tänan mina elati

Ja jään sul truuvirts summari

ellul kõige armsam oled sa

ellu kallis isamaa!

Su üle Jumal vedvartee

mu kallis isamaa

Ta olgu sinu kaitsesja

ja võtku rahvast õnnista

mis ial ette võtad sa

ellu kallis isamaa!

Jah, seda laulu võis bestikahvas
laulda üle kahestümne aasta aga
süis tuli lõpp. Kas veel künagi tuleb
aeg kus on veel vabadus sellisel kujul
kui süis ???

Ka teine laul oli midagi armastadi
laulda tähtsat riigi päevadel.

Bestimaa, mu isamaa!

Bestimaa, mu isamaa,

...us on ... vald sellise mos
... in. ildele möödunud ajast

-34-

Kuis mul armes oled sa!
Murravad ka minu tuuled
Taara väinud tamme puud
Süüri hüüavad mu huuled
Eestimaa sul annas seemed!

Eesti vaprad^{2.} vanemad
Vaimu vallast vastavad
Peas meil paistavad pärli kroonid
Võidu laulud rõigil sees.
Kojas kuninglikud kroonid,
Kuldseid kandelid palmid puus.

Eestimaa^{3.} si mehe meel
pole mitte surnud veel
Peab suvem ka rohket loigust
suure sõja kättega
Truu võit jäme isamaale
võimse vere tilgani!!

Ka Eesti lipp oli siis au sees, rüügin
pühadel levis iga isamaalise talu
õues, sini, must ja valge, koorilastud lipp.

Uus aasta! Mis teed,
 Teadmata, Tume?

jaanar 1937.

- 1 Uus-aasta. 16. jaanuaril. Kaja, Eeva, 3 mees.
2. Jüri ja ole 3 mees. 17. II - II
 Kasso, Kaja, Eeva
3. Jüri Kaja, Eeva, 3 mees, Paul plats, mees. 18. II - II
4. Jüri, Kaja, Eeva, 3 mees. 19. II - II

20. jaanuaril. no.
21. II - II
22. II - II
23. (Kaja) Kaja, Eeva, 3 mees
24. Viimane tööpäev
25. Siberis.

ellaikene 1957-a.

Kolhoos "Edus"

1. Püha.

16. Veer ^{omale} sönnikud.

2. " - "

17. Valit. aed 14 }
Lõikamisiga

3. Lõhku puid.

18. Valit aed 14 }

4

5

6

7

8

9

10

11

12. Püha päev, kaad.

27. Väär sönnikud 14

13. Kartuli palik Lõh. 19

28. Rangal kaadud.

14. Hülit hime kartulid. 18.

29. Enda kartulid
Dana aedme

15. Vahd. raigud.

30. Peot. päev.

31. Lõõdau sigu.

8. märtsil,
1958 . aastal,
abielu
registreeri-
mise päeval.

"See on nüüd Savelli Volli. Ka üks väga tore... Tema kanti Venemaal maha, sest ta oli nii haige, et et tema kanti maha! Ta oli lõpus kümme aastat voo- dis. Kujutage ette! Kümme aastat! Ja siis lõi tal gangreen. Oi, ta oli...! Ja ta oli niimoodi, et, et need kuivasid, need sooned siin kuivasid, ta oli täitsa kõveras. Kui palju valu ta tundis, oi jummal! Igapäev mõtlesime, et viimati teeb iseendaga midagi."

+ + +

Voldemar Savelli suri 10. märtsil 1979. aastal ajuarterite skleroosi.

Kallis Eella!

Ommilen sind. jauda, terveist
vagu hämmelisi saari.

Unusta aastate rasvus ja mure
Ega see enam tagasi tule.

Ole tugev ja pea vastu.

Minu terveis on paha, kui midagi
teen kas või loom peud. See on hing rinnis
ja ma olen väga väsinud Ega mu
valusi ei ole sinisid olnud aga ma tunnen
et rufun mõlemist otsas korraga jalad
ei taha hästi sinea kuulata ja mõistus
jääb tuhmiss. Olen ju 76a. vana mis
head terveist enam oodata on viletus
hüüdes paar päevalt ligemalt. Täna on
minu halb päev ehk terveis paraneb
sus plaanin endast pisemelt arjutada

7. veeb. 1985a

Sind rääkivad Hilda